

1. FILOZÓFIA. ESZTÉTIKA. PSZICHOLOGIA.

Pitroff Pál: Keresztény forma és stílus. Székfoglaló a Szent István Akadémia III. osztályában. Budapest, Stephaneum, 1928. 8-r. 14 l.

A szerző összefoglalása szerint e tanulmány eredménye a következő: a belső forma misztikából születik, tartalommal van megtöltve s akkor is él, amikor idők folyamán kiürülnek látszik, mert csak olyan új tartalmat vesz magába, mely lényegének megfelel: a valóságban tehát új elemekkel regenerálódik. A stílus tulajdonképpen egymás fölé és egymás mellé épülő formák sokasága s stílust csak akkor érzünk, ha a formák a világ törvényszerűségei szerint kapcsolódnak. A síkban vetítődő formák alatt, mélység és magasságnézetben egész világ szövődik-fonódik s ebben a világban az ember, a művész a Titoktól, Istentől: a Titokig, Istenig szabadon mozoghat és válogathat a mérhetetlen törvényszerűségek között – de csak az a szépség boldogítja, mely a *Legszebb-hez* vezet (világnézet). Ez a *Legszebb* a forma keletkezésénél beleszól munkájába s ezzel Magához hívogatja ... és egészen harmonikusnak nem is tud adni, ha nem tér meg Hozzá.

V.

Várdai Béla: Benedetto Croce újabb esztétikai művei. Budapest, Franklin T. 1928. 8-r. 41 l.

Szerző az 1866-ban született Benedetto Croce-nak, aki ma Bergson mellett Európának legtöbbet *emlegetett* spiritualista, idealisztikus filozófusa, életéről és munkásságáról ad összefoglaló áttekintést, majd behatóan elemzi az utolsó tíz évben megjelent műveit: így a *Nuovi Saggi* c. kritikai dolgozatainak vezérgondolatait, a *Goethe*, *Ariosto*, *Shakespeare*, *Corneille* c. jellemzéseit, a centenárium alkalmára írt *Dante* monográfiáját s a *Poesia e non poesia* c., a XIX. századi irodalom köréből 26 írói arcképet tartalmazó nagy művét. Benedetto Croce az az író, akinek igazsága, hol pedig a gondolatébresztő ereje elől lehetetlen elzárkózni. Igazi hatásra csak az képes, „akitől nemcsak tanulunk, mechanikusan átveszünk, hanem aki szellemünket oly munkára vezérli, mely bizonyos pontokon aztán ellentmondásokat is támaszt bennünk.”

V.

Varga Sándor: Valóság és érték. Az ismeretelmélet és értékelmélet alapproblémája. (Acta Litterarum ac Scientiarum Regiae Universitatis Francisco-Josephinae. Sectio: Philosophica. Tom. III. Fasc. I. Kiadja a M. kir. Ferencz József Tud. Egyetem Barátainak Egyesülete. Szeged, 1928. 8-r. 90 l.)

Varga Sándor, a szegedi egyetem nemrégiben habilitált m. tanára ajándékozta meg a mai magyar filozófiai irodalmat ezzel az igen érdekes dolgozattal. A filozófia problémájából indul ki s az ítélet lényegének, valamint az ítélet és fogalom viszonyának igen alapos és kitünő kritikája alapján igyekszik a valóság és érték, valamint egymáshoz való viszonyuk jelentését tisztázni. A dolgozat az ide vonatkozó legújabb irányok álláspontját, elméleteit (H. Maier, B. Bauch és Rickert) alapos kritika alá veszi s igyekszik azok elfogadható eredményeit a kérdés megoldásában érvényesíteni. Nagy örömmel töltött el a dolgozat olvasása, amely arról tanuskodik, hogy a magyar filozófiai gondolkodásunkban a Böhm, Bartók, Pauler nyugodt, józan és tiszta kritikai hangja és apparátusa kezd már áldásos hagyománnyá válni s a romántikus szeszélyes kapkodásoknak már többé – remélhetőleg – nem lesz tere és érvényesülési lehetősége filozófiai irodalmunkban. A másik dolog, amit örvendetes eseményként kell megállapítanom az, hogy Varga Sándor dolgozata úgy igyekszik a Böhm tanításainak igazságát érvényesíteni, hogy az abban lévő szubjektívvisz-

tikus-psychologisztikus maradványt kritikailag kiválasztja, hogy a *Böhm* nagy igazsága annál tisztábban érvényesüljön, örömmel üdvözljük *Varga Sándort*, mint a magyar filozófia új és ígéretes művelőjét.

T. S.

Pieron: Psychologie expérimentale. Librairie Armand Colin. Paris 1927. 8-r. 220 l.

Az újabban egyre erősebben előretörő kísérleti lélektani törekvések ügyes foglalata ez a könyv. Szerzője Pieron a Collège de France tanára, egyike a kísérleti lélektan legkiválóbb európai művelőinek. Az idei kísérleti lélektani világkongresszuson is ő elnökölt és számos javaslatát fogadta el a világ minden részéből összegyűlt tudós sereg. Pieron óriási munkásságának rövid résuméje ez a könyv, amely inkább szintetizálásra, mintsem analízisre törekszik. A „psychologie expérimentale”-t mindenki örömmel forgathatja, akit a lélek örök nagy kérdései és a lélektan gyakorlati problémái érdekelnek.

J. E.

Spinoza levelei. Fordította s bevezetéssel, jegyzetekkel és magyarázatokkal ellátta Posch Árpád. Filozófiai írók Tára. Új sorozat. Budapest. Franklin Társulat é. n. 8-r. 325 l.

A filozófiai írók tára új sorozatának egyik legjobban sikerült kötete a nem régiben megjelent Spinoza-levelek gyűjteménye. Spinoza művei, egyénisége, filozófiája eléggé ismert volt eddig is a magyar szakkörök előtt, annál kellemesebben hat ez az új és előttünk eddig ismeretlen Spinoza kötet. A mű Spinoza levelezésének nagyrésztét magában foglalja s a hozzáírt válaszokkal együtt 84 levelet közöl. A gyűjtemény végén kiegészítő jegyzetek magyarázzák meg a levelek keletkezését, történetét és az olvasásához szükséges tudnivalókat. E levelek magyar fordítása értékes gyarapodása filozófiai irodalmunknak.

J. E.

2. IRODALOMTÖRTÉNET. NYELVÉSZET.

A budapesti közönyvtárakba 1928. évben járó folyóiratok címjegyzéke. Budapest, Kir. M. Egyetemi Nyomda. 1928. 8-r. 94 l. (Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ. A. sorozat 2. szám.)

A magyar Bibliográfiai Központ igazgatóságának nagy hálával tartozik a budapesti tudományos kutató e címjegyzék kiadásáért, melynek segítségével mindenki, kinek valamely folyóiraatra szüksége van, egyenesen abba a könyvtárba kopogtathat, ahol a keresett folyóiratot megtalálhatja s nem kell esetleg 2–3 helyen keresgélnie, míg révbe jut. A címjegyzék szakok szerint sorolja föl a folyóiratokat (kiterjeszkedve az évkönyvekre is), megjelölve mindenütt azt a könyvtárat, amelybe az illető folyóirat jár és betűrendes névmutató egészíti ki a szakcímjegyzéket. A dolog természeténél fogva elsősorban a budapesti kutatók számára készült, de mindenki, aki a világ tudományos folyóiratirodalmában tájékozódni kíván, haszonnal tanulmányozhatja. Hasonló összeállítás nem volna fölösleges Kolozsvárt sem.

Dr. Ferenczi Miklós.

Brisits Frigyes: A Magyar Tudományos Akadémia Vörösmarty-kéziratainak jegyzéke. Karcag 1928. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. 8-r. 396 l.

Bernrieder Jánosné, szül. Széll Ilona a M. Tud. Akadémiának ajánlotta fel a családi birtokában lévő összes Vörösmarty- emlékeket. Így kerültek az Akadémia tulajdonába azok a kéziratok, amelyeknek összefoglaló jegyzékét tartalmazza a fenti katalógus. A kiváló filológiai pontossággal készült kiadás azonban nem elégedett meg a kéziratok pusztá jegyzékeszerű felsorolásával, hanem kiterjedt azok alakiságára, szövegtörténetére s az irodalmi szempontokra is. Így érdekes bepillantást enged Vörösmarty alkotó pillanataiba: világosan elárulják ezek a kéziratok a költő friss és fáradt vagy erőltetett lelki állapotát s alkotásainak technikai útjára is fényt vetnek. E kegyeletes anyag tehát a szellem működését is feltárja előttünk.

Gy.

Császár Elemér: Az elszakított országrészek szerepe irodalmunkban. Budapesti Szemle. 614. sz. 1929. jan.

Szerző ebben a tanulmányában azt fejtegeti, hogy mit veszített irodalmi téren Magyarország azáltal, hogy a trianoni határok közé szorult. Felsorakoztatott adataiból kitűnik, hogy tudományos és irodalmi életünk csaknem minden számottevő egyénisége az utódállamokhoz csatolt területeken látott napvilágot és tanult meg magyarul. A Dunántul, Felvidék és főképpen Erdély volt az, ahonnan a magyar fővárosba tódult írók új és eleven színekkel gazdagították az irodalmat. Szomorú eredményre jut a szerző. Soviniszta iskolapolitika, az egységes szellemi életet felparcellázó vámhatárok és még számtalan körülmény determinálja ma a kisebbségi – következésképpen – a magyarországi szellemi életet is, amely csüggesztő jövő elé néz: elsorvad, összezsugorodik és vérszegény, csenevész irodalomná törpül. Az utódállamok területén – írja Császár Elemér – magyar zseni a jövőben nem csirázik ki, nem lesz belőle magyar írói egyéniség, de idegen sem! Elvész nyomtalanul az emberiség kárára, a magyar irodalomra meg éppen végzetes csapásul. – E szavakat már is szomorúan igazolja az a nemrég feljegyzett eset, hogy egy húsz éves fiatalember jelentkezett regényével a könyvpiacon, elsőnek abból a nemzedékből, amely már kisebbségi sorsban cseperedett fel. Román középiskolát végzett. Okos, mélybelátó, lélekkutató könyve elvitathatatlan tehetségről tanuskodik. Éppen csak egy hibája van: *nem tud magyarul!* Idegen nyelven gondolkodik. Az imperiumváltozás tíz éves fordulója után levő Erdélyben nem tudott megtanulni magyarul.

Bélteky László.

Császár Elemér: Irodalmunk nemzeti jelleme. Budapesti Szemle 1929. 617. sz.

Ebben a szép tanulmányban arra a kérdésre felel a tudós szerző: van-e a magyar irodalomnak nemzeti jelleme, van-e olyan vonása vagy vannak-e olyan vonásai, amelyek megkülönböztetik minden más irodalomtól? Válasza: faji érzés és úri fölfogás a magyar irodalom lelkiségének legmélyebben fekvő rétegei. Mind a kettő karakter-vonás. A francia irodalom megkülönböztető jegye a szellem, a németé a kedély, az angolé az értelem, a spanyolé az előkelőség, az olaszé a temperamentum – a magyar irodalom sajátos vonása, hogy termékeiből elsősorban és mindenekfölött a magyar faj jelleme tűnik ki.

Gy.

Darkó Jenő: Gróf Széchenyi István görög tanulmányai. Budapesti Szemle. CCXI. kötet. 613. sz. 1918. december 349–367 l.

Széchenyire maradó hatással volt az 1818–1819-iki görögországi útja s ezzel kapcsolatban a görög irodalom tanulmányozása. Útjában nemcsak az ókori kultúra emlékei érdekelték, hanem figyelme kiterjedt a jelen élet minden jelentősebb mozzanatára s a természet szépségeire is. A görög klasszikusok közül Sokrates s főleg Epiktetos hatása feltűnő, kinek sztoikus tanait annyira magáévá tette, hogy életbölcseletének számos sarkalatos pontja egyezik Epiktetoséval. Ez az egyezés s általában a görög tanulmányok hatása nemcsak naplóból, de egyéb munkáiból is kimutatható.

Dr. Ferenczi Miklós.

Erdélyi Lajos: Magyar nyelvi tanulmányok. II. kötet. Budapest 1929. 128 l. Ára 7 pengő.

E kötetben a szerző azon dolgozatait gyűjtötte össze, melyek a magyar népnnyelvvvel a nyelvjárásbuvárlat eredményeinek alkalmazásával foglalkoznak. Ahol csak alkalma van, mindenütt nagy nyomatékkal mutat reá a nyelvjárássok tanulmányozásának nagy fontosságára. Külön tanulmányban foglalkozik a szerző nyelvjáráskutatásunk viszontagságos történetével s e téren való hátramaradásunkkal (*Népnnyelviünk behatóbb tanulmányozása tudományos és nemzeti köteleességünk*). Egy másik dolgozata új magyar nyelvjárási térképet sürget, rámutatván az eddigiek hiányaira s a figyelembe veendő kívánalmakra. Igen tanulságos fejezet a háromszéki nyelvjáráss feltételes és felszólító módú igealakjairól szóló alapos tanulmánya. Példát ad benne arra, hogyan kell mélyebben behatolnunk egy nyelvjáráss mondatnába. Legtöbb fejezete a nyelvjárássani eredmények fölhasználásával történeti cél elérésére törekszik: *a szé-*

kelyek eredetének tisztázására nyelvjárásaik alapján. Az udvarhelymegyei székelység nyelvjárását a nyelvi szerkezet és szókincs tekintetében is összeveti a nyugati magyarság és a palócok nyelvével s közelebről is megjelöli rokonsági viszonyait. Utolsó két fejezetében nyelvjárási célt szolgál, midőn azt kutatja, melyik nyelvterületen írhatták a Gyulafehérvári Sorokat s rámutat a budai basák magyar levelezésében megőrzött nyelvjárási sajátságokra.

Kitűnő székely nyelvtudósnak munkáinak e kötete legnagyobbbrészt Erdéllyel: a székelységgel foglalkozik. Bizonyára sok barátja fog akadni köztünk a szerző e tanulmányainak, melyek közül a székelyek eredetéről írt kutatásait kisebb füzetben külön is kiadta.

Cs. B.

Gombocz Zoltán: Mi a mondattan? (Magyar Nyelv XXV., 1–7 l.)

A legkisebb semantikai egységek: a szónak csupán *képzetkeltő* szerepe van. A beszédnek a szó után következő nagyobb korrelatív egysége nem a mondat, hanem a két vagy több elemből álló szó szerkezet: a *szintagma*, melynek a tagjait összefűző viszony alapján több *faja* lehet. Így pl. egyfelől az adnominalis (nomen + nomen) és adverbális (nomen + verbum) kapcsolat, másfelől a *praedicatív, jelzős, határozós és tárgyias* szerkezetek. Ha a szó szerepe a *képzetkeltés*, viszont a szintagma funkciója a *viszonykeltés*. A nyelv a syntagmák tagjainak logikai viszonyát alakilag többféle eszközzel megjelölheti. Így pl. a szörenddel, a zöngés hangelemek magassági változásaival, a nyomaték és beszéd tempó eloszlásával. E szerint a mondattan nem a mondatrészek, hanem a syntagmák, szerkezetek tana s két fő részre oszlik: vizsgálja egyfelől a szintagma tagjai közt levő logikai viszonyokat (a syntaxis jelentéstana), másfelől azokat a nyelvi eszközöket, melyek e viszonyok kifejezésére szolgálnak (a syntaxis alaktana). A mondat a legfontosabb szintagma-faj, mert a praedicatív viszonyból sarjadtak ki a többi szintagma-fajok.

Gombocz fejtegetése azzal, hogy a mondatrész helyett a syntagmát teszi a mondattan középpontjába, bizonyára termékenyítő hatást fog gyakorolni mondattanunk fejlődésére és irányára.

Cs. B.

György Lajos: „Néha az ördögnek is kell gyertyát gyújtani” magyar változatai. Ethnographia 1928. XXXIX. évf. 3–4. sz.

E közismert szólást egy régi példabeszéd magyarítja, amely szerint egy öregasszony a templomban két gyertyát gyújtott: egyet az Isten elé tett, hogy áldja meg őt, a másikat az ördög elé, hogy kímélje meg a rossztól, azzal a megokolással, hogy jó, ha az ember mindenütt szerez magának jóakarókat. Ennek legrégebbi irodalmi feljegyzése Bromyard angol dömésnek († 1391) ezé sz középkori példabeszéd-irodalmat összefoglaló „Summa praedicantium” c. nagy gyűjteményében olvasható. Fenti cikkében a szerző összegyűjtötte ez anekdotává módosult példabeszédnek 5 nevezetes magyar változatát s egyszersmind utalt ez elbeszélésnek az európai irodalmakban való nagy elterjedtségére.

V.

György Lajos: Egy magyarnyelvű híres spanyol pikaro-regény. Katholikus Szemle 1929. V. füzet.

A külföldi pikaro-regény még fordításban sem közelítette meg irodalmunkat. Annál nagyobb meglepetésül szolgál, hogy egy 1824-ben Miskolcon *Az emberi életnek játékhelye* címen megjelent 3 kötetes regényben Mateo Aleman spanyol író híres *Guzman de Alfarache*-jének (1599–1604) fordítására ismerünk. Ez a *Lazarillo de Tormes* után a leghíresebb kópé-regény a világ-irodalomban. Szerző ismerteti a *Guzman* európai útját, amelynek egyik végső állomása a magyar irodalom volt. A kisebb irodalmak közül egyedül csak a mi szellemi környezetünkbe jutott el, még pedig Caspar Ens latin fordításának (1623–1624) danzingi kiadása (1652) közvetítésével. A fordítás érdeme Herczer Jób minorita szerzetes nevéhez fűződik.

V.

György Lajos: Anekdoták forrásai. Irodalomtörténet 1929. 3–4. sz. 98–100 l.

Szerző 5 nemzetközi anekdotamotívum magyar változatait gyűjtötte össze

s a hozzánk vezető valószínű útvonalukat is megállapította. Egyszersmind utal arra, hogy „magyar anekdotagyűjteményeink számbavétele s nemzetközi kapcsolatainknak megkeresése még az irodalomtörténeti kutatásaink adósságai közé tartozik.”

S.

Hankiss János: Tormay Cécile. Budapest, Studium, é. n. 8-r. 48 l. Kortársaink. 5. sz.

Hankiss János, a *Kortársaink* sorozat megindítója ismerteti Tormay Cécile művészetét. Egyéniségét szeretettel és megértéssel rajzolta meg, rámutatva előszavában arra a nagy népszerűsége, amely Tormay minden munkáját a külföldön kíséri. Az esztéta és a tudós ügyességével bontja ki Tormay művészetének szálait és feltárja azt a világot, amelyből a *Régi ház*, az *Emberek a kövek között* és a *Bujdosó könyv* megszületett. Hankiss szerint Tormay Cécile Babits mellett „a leginkább artisztikus magyar író.” „Nőies lelki rétegződés és páratlan érzékenység, férfias életenergia és művészi alkotóerő, germán miszticizmus, latin forma érzék és magyar közérzés: ez a pár szó nem ad képet arról a mély, egyöntetű és szépségekben kiteljesült műről, amely Tormay Cécile nevéhez fűződik.” Hankiss könyve kitűnő útmutató azoknak, akiket Tormay Cécile egyénisége és írásművészete érdekel.

J. E.

Juhász Géza: Móricz Zsigmond. Budapest, Studium R.-T. é. n. 8-r. 46 l. Kortársaink. 4. sz.

Hankiss, a debreceni egyetem francia tanára, szerkeszti ezt a sorozatot, amely mint címe is mutatja, a ma élő nevesebb magyar írók megismertetésére törekszik. Az eddig megjelent füzetek szerkesztőjük teljes objektivitásáról tesznek tanúbizonyságot: megtaláljuk bennük jóformán összes élő nagyjaink művészetének értékelését pártállásra, irodalmi irányra való tekintet nélkül. Célja a vállalatnak: írónk értékeinek a köztudatba való átvitele, öt füzet jelent meg eddig. A program azonban felőleli nemcsak a magyarországi, hanem az utódállamok irodalmának jelentős magyar képviselőit is.

Juhász Géza, ki a vállalatban a Babitsról és Móricz Zsigmondról írt két füzetével szerepel, a modern magyar irodalomban két főeredményt konstataál. Egyik a nyugattal való kapcsolat szorosabbra fűzése, a másik pedig a visszatérés az igazi népi gyökerekhez, a „Petőfit megelőző kor nagyjaihoz”. Van ezenkívül még egy más vívmánya is modern irodalmunknak: tovább folytatta a népies irányt és „ebben a mederben oly sötét mélységekig hatolt, ahová régebbi írónk a naturalizmus fölszabadítása nélkül alig juthattak el.” Ennek az utóbbi iránynak Móricz Zsigmond a legfőbb értéke. Ő a magyar parasztnak egészen új és eddig nem látott képét tárja elének. Ennek az őseredeti írónak élet- és jellemrajzát adja Juhász Géza, majd ismerteti főbb műveit tartalom szerint és elsősorban a lelkifejlődésre való tekintettel. Kis könyve egyes bevezetés Móricz Zsigmond művészetének megértéséhez.

Dr. "Jancsó" Elemér.

Juhász Géza: Babits Mihály. Budapest, Studium, é. n. 8-r. 45 l. Kortársaink. 1. sz.

Ez is a modern irodalom rajongójának mutatja szerzőjét, mint a Móriczról írt előbbi füzete. Juhász Babitsban nem lát teljesen modern poétát, sőt éppen azt emeli ki, hogy Babits a „hagyományok leghivebb költője”, akinek, mint maga is mondja, ifjúságát Arany János költészete táplálta. Míután Babits költői működését, műveinek értékét és eredetét letárgyalta, a következő konkluzióra jut: „Költőnk teljesen eredeti egyéniség, akinek magyar őseit Vörösmartyban és Aranyban kell látnunk.” Mindent összefogva, Babits, – Juhász szerint – egyike legnagyobb lírikusainknak.

J. E.

Knieza István: A magyar helyesírás a tatárjárásig. (Magyar Nyelv XXIV, 188, 257, 318; XXV, 27).

E munka szerzője az 1240 év előtti magyar nyelvemlékek alapján részletesen kimutatja, hogy magyar emlékeink ez évig hogyan jelölték a magyar nyelv hangjait s rámutat a helyesírásban tapasztalható szabályokra.

-nt.

Kolosváry Bálint: Farkas Lajos I. tag emlékezete. Felolvasta a M. T. Akadémiának 1928. január 23-án tartott összes ülésén. Budapest, Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1928. 8-r. 16 .

A mindnyájunk emlékezetében még elevenen élő kolozsvári híres római jogásznak életét, mely az erdélyi magyar társadalmi közösség szellemi tartalommal való megnevesítésének javára szolgált, példaadó nemes egyéniségét s kiváló értékű tudományos munkásságát meleg szavakkal méltatja ez az akadémiai emlékbeszéd. Tisztelettel és kegyelettel idézi benne az „ars boni et aequi” nagymesterét, a „honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere örök eszményeinek törhetetlen és hűséges előharcosát.

Gy.

Kovács Dezsőné: Petőfi Sándor és szülei. Cluj-Kolozsvár, Minerva R.T. 1928. 8-r. 68 l. (A „Magyar Nép” Könyvtára 30. sz.)

Petőfi Sándorról sokan és sokfélét írtak. Egyéniségének, művészetének, életének jóformán nincs olyan problémája, rejtett zuga, amelyet a lelkes kutatók nagy csapata észre nem vett volna. És mégis Petőfiről mindig, minden korban lehet újat mondani, mert költészete egyetemes értékű, amiben minden kor gyermeke megtalálhatja a lelkéhez szóló mondanivalót. Kovács Dezsőné könyve is azt a benyomást kelti, hogy mindig akad új mondanivaló, mindig akad szín, mely teljesebbé teszi a nagy íróról alkotott eddigi képünket. Munkája nem irodalomtörténeti céllal készült, hiszen Petőfi családi életét és szülőihez való viszonyát eléggé tisztázta már az utókor. Az a nevelői gondolat volt a vezető motívuma, hogy a nagy magyar tömegekben megingott családi érzést ápolja, fejlessze és eléje mintául állítsa egyik legnagyobb fiának szülei iránti szeretetét. Úgyes szemelvények Petőfi verséből kitünően szemléltetik Kovács Dezsőné mondanivalóit. „Minden gyermek, – írja a szerző – megéri e költeményekből, hogy a szülői ház az egyetlen hely a világon, hol biztos menedékre, lelket melegítő szeretetre talál az élet minden vihara után. És megéri minden szülő, hogy a gyermek Isten áldása, a végtelen áldozatok megkoronázója.” Célját kitünően teljesítő könyvet adott tehát Kovács Dezsőné, amikor a költészet nevelő és lélekemelő értékeit állítja a faj szolgálatába.

J. E.

Melich János: Erdély ősi földrajzi neveinek eredetéhez. (Magyar Nyelv XXIV. 161–164). A szerző Jorga Miklóssal szemben, ki a *Déva* helynévben ősi, dáciai nevet lát, okleveles adatokkal bizonyítja a *Déva* név magyar személynévi eredetét. Kimutatja továbbá, hogy a *Szamos, Maros, Körös, Temes* folyók neveinek *Someș, Murăș, Criș, Timiș* román elnevezései Jorga nézetével ellentétben nem igazolhatók a latin > román hangfejlődés törvényeivel. E folyónevek tehát a románban olyan nyelvből való átvételek, amelyben *ș*-sel hangzottak. Ilyen nyelv a magyar, melynek hangtörvényei szerint a szóvégi *sz* hangok *s*-sé változhattak.

Cs. B.

Melich János: Elnöki megnyitó beszéd. (Magyar Nyelv XXIV, 1–10). E beszéd, melyet a szerző a Magyar Nyelvtudományi Társaság 1928. január 24-i közgyűlésén mondott el, abból a gondolatból indul ki, hogy a nyelv történeti vizsgálatában számolni kell a nyelvnek folytonosan teremtő erejével, mely szerint a nyelv idegen befolyástól függetlenül új hangokat, formákat, funkciókat, szavakat teremt, melyeknek gyökerei tehát nem nyúlnak sem a rokon, sem az érintkező nyelvekbe s így a nyelvhasználat módjával meg sem fejthetők. Ebből a szempontból a személy- és helynév-kutatás és egyéb szófejtés újabb fellendülésével revízió alá kell vennie a magyar nyelvtudományak a múlt azon eredményeit is, melyeket a nyelvtörténeti anyag kritikai ismeretének hiánya miatt az erre nem támaszkodó, egyoldalú és féltékeny tapogatózó összehasonlító nyelvészett hozott létre s mely minden ismeretlen eredetű személy- és helynévre a legnyakatekertebb szláv szószármaztatás kaptafáját húzta reá.

Melich fejtegetése hosszú tudományos tapasztalatainak gyümölcse s általános nyelvtudományi szempontból is rendkívüli érdeklődésre tarthat számot.

Cs. B.

Németh Gyula: Az urali és török nyelvek ősi kapcsolata. (Nyttud. Közl. 1928. 1. füz. 62–84 l.)

A szakirodalomban elhangzott viták ismertetése után a cikk írója az urali (1. finn-ugor 2. szamojéd) és a török vagy altáji (mongol-mandzsú-török) nyelvek ősi kapcsolatát indokolja meg az eddigi nyelvészeti kutatás és egyéni megfigyeléseiből leszűrt eredményei alapján. Az ural-altáji rokonság mellett bizonyító főérv a magánhangzóilleszkedés, amelyről – noha a nyelvtörténet rendjén változást is szenvedett – közös ősi sajátásra következtethetünk vissza. Feltűnő néhány határozórag és deverbális képző egyezése az ural-altáji nyelvekben. Megegyezik azonkívül az elemi dolgokat és műveleteket kifejező szavak egy része. Hangtani téren sincsenek feltűnő eltérések. Kár, hogy ez az ősi kapcsolat csak a kérdés elmélyítése után fog kellő alapul szolgálni művelődéstörténeti következtetésekre.

E bevezető után a közös, primitív szókincs 32 tagja következik, amelyek föltűnő egyezést mutatnak nemcsak az urali, hanem az egész ural-altáji nyelvterületen. Ez az értekezés legfigyelemreméltóbb pontja.

Blédy-Géza.

Nosz Gusztáv: A világirodalomban a XVIII. század közepétől napjainkig kialakult egyes költői irányok és azoknak jobb képviselői. I. k. Nagyvárad. Szent László nyomda, 1928. 8-r. 174 l.

A Benedek Marcelnek és Juhásznak a világirodalmat történetileg és értékelve is ismertető nagyobb terjedelmű műve után egy Romániában élő magyar írónak tollából kapunk világirodalmi tájékoztatót. Ez sem önálló kutatásokon alapuló munka, hanem a meglévő és elfogadott szempontok szerint keresztülvitt csoportosítás, rendszerbe foglalás. Módszeres eljárásában van mégis némi újítás. Az t. i., hogy az elvi szempontból együvé tartozó írókat egymás mellett sorolja fel s nem külön az egyes irodalmak szerint. Az egyes irányok jellemzésében és keletkezésének magyarázatában főként a szellemtörténeti érveket és szálakat használja fel. A jelenségek ismertetése is formatörténet; a tárgytörténet háttérben marad. Az irodalom alapfogalmainak meghatározása (9–21 l.), a racionálizmus, klasszicizmus, romanticizmus és realizmus azok a nagy fejezetek, melyek alatt anyagát tárgyalja. Az elméleti alapvetés részletes, teljesnek mondható. A példákkal illusztrálás jóformán lexikon-szerű felsorolás, néhány jellemző értékjelző kíséretében. A szocializmus fellépte és hatása az irodalomra a II. kötet számára marad. A könyvet szerzője a kiváló történettudós Karácsonyi Jánosnak ajánlta; előszóval Némethy Gyula kanonok látta el.

Bár rengeteg benne a sajtóhiba, első fokon, a tájékozódni akaró olvasó közönségnek használható kalauz.

A.

Dr. Némethy Gyula: Karácsonyi János, a történetíró. Nagyvárad, Szent László nyomda, 1929. 8-r. 8. l.

Emlékbeszéd, melyet szerző a nagyvárad Szigligeti Társaságban mondott el a társaság nagynevű elnöke felett. A történetíró és ember Karácsonyi jellemvonásához nyújt közvetlen, személyes kapcsolatok alapján, a ma már egyre ritkább klasszicizmus nyugodt stílusában megfogalmazott adalékokat.

A.

Ki volt Orbán Balázs? Emlékezés a legnagyobb székelyre, születésének századik évfordulóján. 1829. február 3. – 1919. február 3. Kiadja a Székelykeresztúri Kaszinó. Ódorheiu-Székelyudvarhely 1929. Globus ny. 8-r. 64 l.

Egyetlen emlék, amellyel az erdélyi magyarság háláját és tiszteletét fejezhetné ki a Székelyföld írójának centenárius ünnepén. Tartalmát néhány érdemes cikk teszi. *Szentmártoni Kálmán* Orbán Balázs életéről és munkásságáról, *Kelemen Lajos* a történetíró Orbán Balásról, *dr. Várady Aurél* a politikus Orbán Balásról és *Bányai János* Orbán Balásnak a Székelyföld természeti viszonyait kutató munkásságáról írt beható méltatást. Azonkívül *Sebestyén József*, „Orbán Balázs és a címerek” és *dr. Lévai Lajos* „Orbán Balázs néprajzi kincsei a Székelyföldön” címen közölnek értékes ismereti anyagot. Orbán Balázs munkáinak s a vele foglalkozó fontosabb irodalomnak felsorolása zárja be a füzetet, amelynek remélhető jövedelmével akarja a Székelykeresztúri

Kaszinó Vezetősége megvetni alapját annak a lehetőségnek, hogy a *Székelyföld leírása*-nak második javított kiadása megjelenhessen.

Gy.

Papp Zoltán: Fessler Ignác Aurél és a magyar romantikusok. Kiadja az Eötvös-Kollégium volt tagjainak szövetsége. Eötvös-füzetek X. Pécs, Dunántúl nyomda. 8-r. 87 l.

A magyar romantika annyi részletkutatás dacára ma sincs kidolgozva. Itt-ott maradtak területek, hol a lelkiismeretes kutató, az irodalom multját buvárló tudós találhat újat. Ilyen kevéssé kidolgozott terület volt a romantikus Fessler hatása is a magyar irodalomra. Papp Zoltán, a fiatal szerző, kitűzött feladatát lelkiismeretesen oldotta meg. A forrásmunkák alapos tanulmányozása nyomán kimutatja Fessler hatását a XIX-ik század magyar íróira. Részletesen foglalkozik Kisfaludy Sándor és Károly, Szigligeti, Vörösmarty, Kuthy, Hugó K., Czákó, Katona műveivel és a róluk rajzolt képben a magyar romanticizmus szintézisét próbálja elénk állítani. Végső célja annak a kimutatása, „hogy a romantikusan színezett magyar történelmi multnak a felidézésében, kialakításában, amely még maig is él a magyar nép lelkében, Fesslernek jelentékeny szerep jutott.” Ezt a szerepet sikerült is ügyesen kiemelnie. Munkáján a német szakirodalom és különösen Fritz Strich kitűnő művének (*Deutsche Klassik und Romantik*) alapos tanulmányozása látszik meg.

J. E.

Perényi József: A „Boldogasszony Anyánk” kora és szerzője. Katholikus Szemle 1929. IV. f.

Ez a rendkívül kedvelt katolikus egyházi ének mint ősrégi magyar Mária-himnusz szerepelt eddig a köztudatban. Az irodalomtörténírók Toldy Ferenc után indulva a XVII. vagy a XVI. századból eredőnek tartották. Szerző a fenti módszeres tanulmányában kimutatja, hogy ez ének legrégebbi szövege *Szentmihályi Mihály* egri kanonok *Egyházi énekeskönyvé*-ben (Eger 1797–1798) fordul elő s bizonyosra vehető, hogy az ő eredeti műve. „A Boldogasszony Anyánk kezdetű himnusz tehát a XVIII. század végéről való. Egy szép illúzióntól elvesztettük ugyan, de közeledtünk a valósághoz egy lépéssel.”

Gy.

Pindaros. Magyarul tolmácsolta Csengery János. Görög és Római Remekírók. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémiának Classica-Philológiai Bizottsága. Budapest, Globus Nyomdai Műintézet R. T. 1929. 8. r. 439 l.

A görög lantosok fejedelmének, Pindarosnak, „a dirkei hattyunak”, tolmácsolásával Csengery János valóban „feltette a koronát műfordítói munkásságára”, amint Dr. Némethy Géza mondja róla az Akadémia ülésén. Pindarost úgy tartalomban, mint metrikai formában a legnagyobb hűséggel adja vissza s e műfordításával igaz kinccsel ajándékozta meg a szépért lelkesülőket. Míg a franciáknak és angoloknak be kellett érniök prózai fordításokkal s míg a németeknek néhány tulzottan „alakhú” átültetése majdnem érthetetlen másolat, mi büszkén vallhatjuk a fordítóval: amikor egy nyugateurópai nyelv sem képes használni a görög költészet változatos formáit, anélkül, hogy a nyelv költői dictionja csorbát szenvedne, egyedül a mi édes, zengzetes nyelvünk az, melytől talán a Kharisok sem idegenkednének.

Boldog lehet, aki elmondhatja magáról, hogy egy életen át, mint a Muszák barátja, élete alkonyát fel-fel derítette Pindarossal társalogva.

Dr. Prikler Lajos.

Dr. Rácz Lajos: Irodalmunk „nemzetietlen korának” okai. Debrecen 1928. 39 l.

A nemzetietlen, a hanyatlás (nemzeti erők elernyedése, kifáradása, pihe-nése, szunnyadása stb.) névvel nevezett irodalomtörténeti korszak szellemi jelenségeinek magyarázatát, a magyar irodalom romlásán a vézna latin nyelvű irodalom erőre kapásának okait keresi a szerző. Mert az elnevezés csak a tényyszerűséget jelöli meg, az okokat nem. Szerző a legújabb idevonatkozó vizsgálatok figyelembevételével megállapítja, hogy a nemzetietlenségnek, a hanyatlásnak okai: 1. az erdélyi nemzeti fejedelemség megszűnése s a germanizáló bécsi kormány szinte korlátlan uralomra jutása; 2. a magyar ellenes

és szigorítottabb cenzura; 3. a protestáns iskolák elnyomása; 4. a főpapság közönysége, sőt egyenesen idegenkedése a magyar nyelvtől; 5. a magyar fő- és köznemesség hasonló magatartása. A bécsi kormány a német nyelvet akarta terjeszteni s mivel azt egyszerre megvalósítani nem tudta, a latin nyelvű irodalom termékei iránt tanúsított elnézőbb magatartást. A latin nyelv a r. kath. egyház férfiai előtt is kedves volt. Így válik e kor szellemi élete túlnyomóan latin jellegűvé. Pl. a kolozsvári jezsuita nyomdából 1740–80-ban 14 latin és 4 magyar, az ottani ref. nyomdából 10 latin és 25 magyar, a váradi nyomdából 1746–55-ben 20 latin 3 német s csak 2 magyar nyomtatvány jött ki. A bécsi kormány tudatosan idegenesítő német szelleme, a kath. egyház restaurációja az egyház hivatalos nyelvén, nem engedi érvényesülni, illetőleg kiszorítja a magyart, a nyelvet is, az egyéniséget is az irodalomból, annál is inkább, mert mindkettő erősen ráfeküdt a magyar protestantizmusra, írókra és iskolákra egyaránt. Pedig annak idején éppen a protestantizmus indította meg elevenen irodalmi életünket.

–f –y.

Ruzitska Mária: Zilahy Lajos. Kortársaink 6. sz. Budapest, Studium, é. n. 8-r. 45 l.

A háború után fellépett magyar író generációnak Zilahy Lajos egyik legkiválóbb tagja. Nagyszalontán született, az iskoláit Erzsébetvároson végezte s így félig-meddig mi is a magunkénak vallhatjuk őt. Először Beöthy vette észre tehetségét és emelte ki az ismeretlenség félhomályából. Mint lírikus tűnt fel, ma drámái, de különösen regényei a legolvasottabb könyvek közé tartoznak Magyarországon.

J. E.

Szondy György: Csathó Kálmán. Budapest, Studium, é. n. 8-r. 39 l., Kortársaink 2. sz.

Nemrégiben ünnepelték Csathó Kálmánt, a jónevű magyar prózaíró. Már ebből a szempontból is alkalomszerű ennek a füzetnek a megjelenése, amelyben Szondy György behatóan ismerteti az író életét, magyarázza a nagy olvasóközönséget vonzó műveit s irodalomtörténetileg értékeli figyelemre-méltó munkásságát.

J. E.

Szent Benedek: Emlékkönyv. 529–1929. Pannonhalma 1929. Pannonhalmi Szemle IV. évfolyam 1. sz. 8-r. 339 l.

Az idén ünnepli a Szt. Benedekrend 1400 éves fordulóját története azon legnevezetesebb eseményének, hogy nagy alapítója Monte Cassinóban a Regulát megírta. 14 évszázad dicsősége borul ma a rendre. Ebben az ünnepben lelkileg az egész világnak részt kell vennie, mert a Regula szelleme mélységével és bölcsességével átalakította Európa lelkét: békés munkára, szelid erkölcsökre, civilizációra s műveltségre szelidítve bennünket épügy, mint a latin, szász és német népeket. Különösen nagy hála-ra vagyunk kötelezve mi magyarok, akik Szent Benedeknek a Regulájának köszönhetjük, hogy művelt nemzet lettünk. Méltó és igazságos tehát, ha hódolattal meghajtunk az egyik legnagyobb kultúrtényezőnek tekinthető bencés Regula szelleme előtt.

A magyar bencésrend jubiláló lélekkel és alázattal a fenti gazdag tartalmú, nagy terjedelmű és tudományos értékű kiadványt szentelte a nevezetes évfordulónak. Benne 24 tanulmányt olvasunk a rend legkiválóbb tagjainak tollából s ezek mind a Regula legkülönfélébb vonatkozásait tárják fel: forrását, viszonyát a korábbi s egykorú regulákhoz, nyelvét és stílusát, szövegtörténetét, elterjedését, paedagógiáját, szociális jelentőségét, szellemének hatását a tudományok és művészetek fejlődésére, a magyarsághoz való relációját, irodalmát stb. E szép illusztrációkkal díszített kiadvánnyal a magyar bencésrend a mult-jához és kulturális jelentőségéhez méltó emléket állított a Regulától képviselt nemes szellem 1400 esztendő történetének. „Nem gyökértelen tüntetés, hanem szívben, észben is megalapozott nemes érzelem az, ha a magyar nemzet együtt jubilál a magyar Szent Benedek Renddel Regulájának tizennégyszázadik ünnepi éve alkalmával.”

Gy.

Várdai Béla: A százéves Manzoni-regény. Kiadja Szent István Akadémia. Budapest, Stephaneum. 1927. 8-r. 27 l.

Csak most jutott hozzánk ez a mintaszerű, a jelzett tárgyról magyar nyelven eddig a legbehatóbb esztétikai tanulmány, amelynek megírására a szerzőnek az adott alkalmat, hogy Alessandro Manzoni világhírű „I promessi sposi” c. regénye megjelenésének (Milano 1827) száz esztendő fordulójához jutott. Több szempontból egyetemes jelentőségű ez az irodalmi mű: egy nemzet legjobb regénye, a romantikus iránynak egyik legegészségesebb jelentkezése s a művészet és az erkölcs abszolút tökéletességű gyakorlati megoldásának útmutató mintaképe. A világirodalom legnagyobb és legkatholikus regényének is nevezik *A jegyesek*-et. Kempis Tamásig kell visszamennünk, hogy az etikai kérdéseknek azt a legmélyére látás tökéletességét élvezhessük, ami Manzoniánál megvan. Méltán mondta Goethe róla, hogy „ez a regény felülmul mindent, amit e nemből ismerünk.” Ez a dicséret rá ma is érvényes.

Sz.

Waldapfel József: A Kérők mintája. Irodalomtörténeti Közlemények 1929. I. füzet.

Kisfaludy Károly híres vígjátékáról az volt eddig az irodalomtörténeti közvélemény, hogy az ötletet hozzá Kotzebue-nak *Der gerade Weg der Beste* c. vígjátéka szolgáltatta. Szerző a fenti érdekes tanulmányában arra az eredményre jut, hogy Kisfaludy a tárgyat Bartsai Lászlónak az Erdélyi Játékos Gyűjteményben (I. 2. 6.) 1793-ban megjelent *A jártos költés vő-legény* c. németből magyarosított darabjából merítette: onnan vette alakjait, azokat tovább formálta s több színnel megrajzolt környezetben újjá teremtette. Most csak annak meghatározása van még hátra, hogy melyik német darab volt a Bartsai forrása. Szerző ezt megállapítani nem tudta, de megtalálásához a valószínű útmutatást megadja.

Gy.

Dr. Wünscher Frigyes: Csonka-Magyarország sajtója. I. rész. Budapest. Csáthy Ferenc R.-T. 1927. 8-r. 101 l. (A Sajtó Könyvtára. Szerk.: Wünscher Frigyes dr. 3. szám.)

Szerző értékes munkát végzett e betűrendes bibliografiai összeállítással, melyet mindenki, ki a magyarországi időszaki sajtó iránt érdeklődik, haszonnal forgathat. Egy futólagos áttekintés azonban meggyőz bennünket arról, hogy éppen a tudományos folyóiratok közül több kimaradt. (Péld.: *A Gyermekek, Akadémiai Értesítő, Annales Musei Natioialis Hungarici, Athenaeum, Irodalomtörténeti Közlemények, Magyar Nyelv, Magyar Nyelvőr, Magyar Statisztikai Közlemények, Kísérletügyi Közlemények, Magyar Chemiai Folyóirat*, stb.), pedig ezek bizonyára rendelkezésre állanak a legtöbb budapesti közkönyvtárban. Reméljük, hogy a bevezetésben kilátásba helyezett új kiadás pótolni fogja ezeket a hiányokat. Helyesebbnek láttuk volna, ha a névelővel ellátott címeket a névelő mellőzésével iktatta volna betűrendbe s szívesen vettünk volna egy statisztikai adatokkal illusztrált összeállítást. A betűrendes összeállítást szakok szerinti névmutató egészíti ki, mely a bibliografia használatosságát nagyon elősegíti.

Dr. Ferenczi Miklós.

Zsigmond Ferenc: Herceg Ferenc. Budapest, Studium, é. n. 8-r. 44 l. Kortársaink 3. sz.

„Az öregedő Jókai nyomában – mondja Zsigmond Ferenc – a múlt század végén gyors egymásutánban három szépprózairó jutott országos népszerűsége: Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza és Herceg Ferenc.” Mig Mikszáth és Gárdonyi „igazibb Jókai örökös”, Herceg már távolabb áll tőle. Herceg az intellektus írója. „Kevés író tud olyan tudatos biztonsággal vigyázni a nyers valóság és a költői művészet közötti diszkrét határviszonyra, mint Herceg.” Zsigmond az irodalomtörténész biztos ítéletével elemzi Herceg fontosabb műveit és varázsolja elénk művein át az embert. Végső megállapítása, hogy Herceg „novellái és regényei mutatják, hogy a magyar szépprózai irodalom Jókai óta a kisebb tehetségű, de méltó utódok kezén a műfaji ökonomia és az egyékes stílnemek szempontjából milyen jelentős haladást tett: színdarabjai pe-

dig a Csiky Gergely utáni idők legdöntőbb hatású mesterévé teszik Herczeget a magyar dráma szerkezeti és dialogusbeli tökéletesítése terén.”

J. E.

Zelovich Kornél: Jedlik Ányos az elektrotechnika magyar úttörője. Budapesti Szemle 1929. év. 614. szám.

A kulturtörténelem egyik nagy eseményének, az elektromágneses motor felfedezésének száz esztendő évfordulóján a nagy magyar geniuszhoz méltó sorokban emlékezik meg a szerző Jedlik Ányos pesti egyetemi tanárról, az elektrotechnika magyar úttörőjéről: hosszú és áldásos életének egész munkásságát, korszakalkotó találmányait (az elektromágneses motor és dinamógép) és a magyar bencés szerzetes mély vallásosságtól áhatott szerény jellemét ismerjük meg róla írt szép soraiból.

Firneisz György.

Edmond Sée. Le théâtre français contemporain. Librairie Armond Colin. Paris. 1928. p. 202.

Edmond Sée, ki maga is szintén jónevű regény és színműíró, ebben a kis könyvében a mai francia színpad problémáira akarja ráterelni a figyelmet. Nem filológiai pontossággal írt munkát akart adni, csupán rövid, de mélyen szántó beletekintést a mai francia színpadi irodalom igazi lelkébe. Foglalkozik a realista színpaddal, majd a szabad színház, a théâtre libre eszméit ismerteti, azután a pszichológiai, szimbolikus drámát tárgyalja és végül a többi kisebb-nagyobb műfajok után az utóbbi évek színműirodalmát. Sée munkája elsőrangú kis bevezető mindazoknak, akik a ma francia színpadát ismerni óhajtják.

J. E.

Paul Sondag: André Gide. Paris. Simon Kra. É. n. p. 125.

Paul Sondag egyike a legjobb nevű francia kritikusoknak. Kedvenc műfaja az essay és különös előszeretettel a modern írókat tárgyalja. Három kis könyvecskéje látott egyszerre napvilágot, mind a három a mai francia irodalom reprezentáns nagyságait vetíti elének. Paul Valéry, André Gide és Marcel Proust alakjai nem ismeretlenek a magyar közönség előtt, ámbár mindhármuk speciálisan francia és műveik nem tartoznak azok közé a kedvenc irodalmi importcikkek közé, amikkel olyan bőségesen árasztódott el a háború utáni évek magyar könyvpiaca. Sondag *Gide*-ja essay és életrajz egyúttal. Ügyes és eleven tollú íróra valló munka, amely azonban nem éri el sehol az igazi mélységeket. Röviden és jellegzetesen ismerteti Gidenek jóformán minden írását és benne a francia szellem egyik leghívebb kifejezőjét látja. Élő írókról végleges ítéletet mondani nem lehet. Sondag sem akarja ezt. Csupán ismertetésre, nem értékelésre törekedett. Ezt a célját sikerült is elérnie.

Dr. Jancsó Elemér.

Paul Sondag: Paul Valéry. Paris. Simon Kra. Évszám nélkül. 144. l.

Három tanulmánya közül a Paul Valéryről írt essay a legkevésbé sikerült. Vázlatos és csupán a felületen járó munka, amely Valéry igazi egyéniségét nem tudja megmutatni. Három tanulmánya mégis bizonyos egységet ad, mert a mai irodalom három jellegzetes írójában mutatja be a francia lélek nagyságát, szépségét és művészi erejét.

J. E.

Paul Sondag: Marcel Proust. Paris. Simon Kra. É. n. 8-r. 106 l.

Kevés modern író van, aki a hírnévnek és dicsőségnek olyan magas fokára hágott volna hazájában, mint Marcel Proust. Alig egy évtizede még csak egy szűk kis írói tábor ismerte nevét, ma, halála után rajonganak érte és munkája a legnagyobb példányszámot elérő könyvek közé emelkedett. Mindezt a dicsőséget Proust nem érthette meg. Felörlődött abban a grandiózus ideg- és szellemi munkában, amelynek gyümölcse jórészt halála után látott csak napvilágot 14 kötetes, kolosszális méretű művében, az „*A la recherche du temps perdu*”-ben. Ezenkívül keveset írt és amit írt, az is szétszórodottan jelent meg s csak a beavatottak tudták, hogy Proust egy nagy munkán dolgozik. Az *A la recherche du temps perdu* analitikus regény. Jóformán alig van cselek-

mény benne. 30–40 oldalon át foglalkozik sokszor egy nap történetével, de részletező leírás módja dacára, sohase válik unalmassá. Hatalmas egyénisége átömlik minden olvasója lelkébe s aki végigolvassa a 14 kötetes nagy művet, úgy érzi, hogy a legnagyobb regények egyikét olvasta el. Sonday ennek a nagy regénynek analizisét adja és kis munkájával hozzájárul Proust írásművészetének értékeléséhez is. A Marcel Proustról szóló irodalom ma már oly nagy, hogyha csak a róla írt köteteket vesszük számításba, azok száma is meghaladja a 80-at. Mindez csupán 10 év munkája. Eletének, művészetének, irodalomtörténeti jelentőségének végleges megállapítását Sonday könyve nem adja, csupán rövid, de hű bepillantást nyújt a prousti lélek mélységesen emberi tükrébe.

Dr. "Jancsó"Elemér.

Turóczi-Trostler, J o s e f : Goethes Herz ein Kieselstein. Budapest, 1928. 8-r. 24 l. (Geist und Literatur I.)

E füzet három érdekes tanulmányt tartalmaz. Az első az idegen kapcsolatok bevonásával meggyőzően bizonyítja, hogy *Petőfi* nézete *Goethe* hideg, számító természetéről *Börne* hasonló véleményén alapul. A második értekezés egy 1683-ban megjelent német regénynek, az *Ungarischer Simplicissimus*-nak szellemtörténeti kapcsolatait deríti ki, a harmadik pedig *Babits Mihály* és *Tóth Arpád* műfordítói tevékenységét méltatja.

Dr. "Rajka" László.

Turoczi-Trostler, J o s e f : Entwicklungsgang der ungarischen Literatur, I. Budapest 1928. 8-r. 34 + 2 sztl. l. (Geist und Literatur II.)

A magyar irodalomtörténeti kutatás adatfeltárása az utóbbi időben annyira haladt, hogy annak történet-filozófiai, vagy szellemtörténeti feldolgozására is tehetők már kísérletek. Ennek egy részét nyújtja a szerző fejtegetéseiben, melyek a magyar irodalmat a mohácsi vészig tekintik át. E kor jellemző vonását a külföldi latin vallásos irodalom tanulmányozása és utánzása adja meg. Viszont a külföld előtt a magyarság, mint a keleti exotikum egyik előretolt tagja szerepel.

Dr. "Rajka" László.

U x b o n d : Munda, Magyar, Maori. H. és é. n.

Hevesi Vilmos, a Párisban élő író adta ki Uxbond álnéven angol nyelven a magyar nép és nyelv legújabb keletkezési teóriáját. Az író nem hívatásos nyelvész és ez meg is látszik munkáján, mely annak a romantikus nyelvészkedésnek egyik utóhajtása, amelyiknek számos termékével a múlt század folyamán gyakran lehetett találkozni. Hevesi a magyar nyelvet az Új-Zéland, Sandwich-szigetek és a Húsvéti-szigetek közötti területeken élő „Maori” nyelvcsaláddal hasonlítja össze. Ezek a Maorik a mai tudomány állása szerint nem őslakók, hanem valószínűleg északindiai eredetűek. Innen a Maori és az indiai Munda nyelvek meglepő rokonsága. Ehhez a két nyelvcsaláddal tartozik Hevesi szerint a magyar nyelv is. Nyelvünk tehát szerinte minden finn-ugor vonatkozása dacára sem az ural-altáji, hanem az austria nyelvcsaláddal tartozik. A rokonság szerinte különösen az indiai *santal* nyelvvel meglepő, amelyben azt a „testvéremzetet” látja, amelyet hasztalan keresett annak idején Körösi. Könyvéhez részletes Appendix van csatolva Munda-magyar példák bőséges gyűjteményével ellátva. Hevesi könyve kétségtelenül sok értékes adatot tartalmaz, de éppen lényegében téved, midőn minden alaposabb nyelvészeti felkészültség nélkül olyan kérdéshez nyúl, mely ma jórészt eldöntöttnek tekinthető. Így csupán érdekes kuriozum, de nem érték, mert hiányzik belőle a tudományos munka lényege, az igazság.

Dr. "Jancsó"Elemér.

3. TÖRTÉNET.

Asztalos Miklós dr.: Kossuth Lajos kora és az erdélyi kérdés. Budapest, a Collegium Transilvanicum kiadása. (Haladás ny. r.-t, Pécs.) 1928. 8-r. 205 l., 1 lev. („Híd” Könyvtára. 1. szám.)

Az unió-gondolatot, Magyarország és Erdély egyesülésének kérdését, teszi szerző e nagyobb tanulmány keretében vizsgálat tárgyává s az 1830-ig szórványosan felmerülő törekvések, vázolója után Wesselényi Miklós szereplését

tárgyalja, mint aki legfőbb s eleinte úgyszólván egyetlen mozgatója volt az unió eszméjének Erdélyben és Magyarországon egyaránt. Ő volt az, aki Kölcseyt, Kossuthot, Deákt megnyerte az eszme propagálására, sőt midőn betegsége, majd vakága következtében félrevonult, tovább is az ő kezét látjuk a kulisszák mögött: Kossuth és mások az ő általa közreadott történelmi és politikai érvekkel argumentálnak az országgyűlésen az unió kérdésében. A nyomtatott források, főként országgyűlési nyomtatványok és egykori hírlapok, valamint memoárok és feldolgozások, kiadott levelezések gondos és alapos felhasználásával végigvezet bennünket a kérdés egész történetén, kiterjeszkedve a kapcsolatos kérdések tárgyalásaira is, a kiegyezésig. Az unió-kérdés eleinte az országgyűlések, még pedig mind a magyarországi, mind az erdélyi országgyűlések, tárgyalásainak anyaga volt komplikálódva a Partium ügyével; később az erdélyi és magyar hírlapirodalom reprezentánsai vezércikkettek róla, míg végre az 1848 május 30-iki kolozsvári országgyűlésen valósággá lett. A továbbiakban érdekesen világitja meg az erdélyi szász és román nemzetiségek szereplését az unió kérdésében, valamint a szabadságharc alatti unió-ellenes törekvések egyes fázisait, a leszerelésükre irányuló törekvéseket, továbbá az emigráció tárgyalásait az erdélyi és romániai románság reprezentánsaival és emigránsaival az ismételt felmerült és végül is elaludt konföderáció megvalósítására. Értékes munkát végzett Asztalos az unió-eszme történetének összefoglalásával, gondosan felhasználván a nyomtatott anyagot, melyet a magyarországi, az erdélyi, valamint az óromániai történetíró is haszonnal forgathat. Csak sajnálhatjuk, amint ő maga is sajnálja, hogy levéltári anyagot, főleg a bécsi levéltárak erre vonatkozó anyagát, nem volt alkalmunk használni, mivel így munkája teljesebb lett volna egyes bizalmas, nyilvánosságra nem került adatok felhasználásával.

Dr. Ferenczi Miklós.

Asztalos Miklós dr.: Wesselényi Miklós, az első nemzetiségi politikus. Pécs, Karl könyvesbolt kiadása. 1927. 62 l., 1. lev. (Symposion Könyvek. Szerk. Várkonyi Hildebrand. 5. sz.)

Wesselényi volt az első politikai férfaink között, aki a nemzetiségi kérdés horderejét felismerte. Elődei és kortársai a nemzetiségi kérdésben csak gazdasági problémát láttak; maga Kossuth is úgy fogta fel a kérdést, mely a márciusi 12. ponttal elintézését nyer. Csupán a *vak* (illetőleg vakulófélben lévő) Wesselényi látott tisztán. 1843-ban megjelent *Szótat a magyar és szláv nemzetiség ügyében* c. munkájában tárgyalja a kérdést elsősorban a szláv nemzetiségekre való tekintettel, kiterjeszkedvén azonban a többi nemzetiségekre is. E könyvnek nem volt meg a kívánt hatása, de az események Wesselényinek adtak igazat, ki 1848. aug. 25-én a felsőházban törvényjavaslatot is nyújtott be „a hon románajkú polgárainak nyilvánult aggodalmai s óhajatai tekintetéből”, melynek pontjai s a javaslatot támogató beszéde fennen hirdetik Wesselényi liberális felfogását és éleslátását. A javaslat azonban, sajnos, elaludt.

Dr. Ferenczi Miklós.

Dr. P. Boros Fortunát: Az erdélyi Ferencrendiek. Cluj-Kolozsvár. Szent Bonaventura. 1927. 8-r. 318. l.

A rendalapító halálának hétszázéves fordulóját az erdélyi Ferencrend a fenti gazdagon illusztrált monográfia megiratásával és kiadásával ünnepelte meg. Jelentősége és tudományos értéke e könyvnek abban van, hogy az erdélyi Ferencrendiek életéről és működéséről 1737 óta nem jelent meg összefoglaló munka. A szerző tehát, aki már több értékes tanulmányt tett közzé rendjének multjából, nehéz feladatra vállalkozott: megoldása azonban biztosítja könyvének becsét és maradandó értékét. Tizenhárom fejezetben kíséri végig az erdélyi Ferencrendiek életét megjelenésük első pillanatától napjainkig s ezekből változatos, gazdag, a virágzás és hanyatlás, majd az újabb fellendülés hullámzó vonala bontakozik ki előttünk. Külön fejezetek foglalják össze a rend külső életét, hitéletét és nevelő intézeteit. Eddig is tudtuk, de Boros Fortunát könyvének elolvasása után még öntudatosabban ismerjük annak a kultúr-munkának a jelentőségét, melyet a Ferencrend képviselt a multban Erdélyben s még fokozottabb mértékben teljesít a jelenben. Erre a szellemre, mely a magyarság javát szolgálja jellemző a szerzőnek az előszavában olvasható vezérigéje: „.....őseink fáradsága, könnye és vére tapadt minden erdélyi pici rög-höz s minket a mult ideköt, s a jövő kilátástalan bizonytalansága el nem csüg-

geszthet, hanem minél több akadállyal találkozunk, annál inkább nekigyürkőzünk s minél kevésbé értékelik munkánkat, annál többet dolgozunk, szem előtt tartva, ami az erdélyi ferencrendiek történetéből leszűrődik: Domine da mihi animas, cetera tolle!”

Sz.

Gróf Bethlen Elek naplójegyzetei az 1809-i erdélyi nemesi fölkelésről. Közli: Dr. Lukinich Imre. I. II. közlemény. Hadtörténelmi Közlemények. XXIX. évf. (1928.) 88–101., 212–227. l.

Az 1809-iki események következtében a bécsi udvar elrendelte az erdélyi nemesi fölkelés szervezését, melynek élére Miksa főherceget helyezte. Gr. Bethlen Elek, mint inzurgens őrnagy a főherceg hadsegédeként szerepelt, s mint ilyen alaposan tájékozva volt a szervezési munkálatok felől, s így naplója elsősorú és hiteles kútforrás az eseményekről. A közbejött schönbrunni béke (1809. okt. 14.) véget vetett a hadi készülődéseknek és így nem került sor arra, hogy az őszre már nagyrészt megszervezett erdélyi nemesi fölkelés harcba kerüljön, de így is eléggé fontos, hiteles és érdekes forrása e pár hónapnak ez a napló. Lukinich, ahol a szükség megkívánja, gondos magyarázó jegyzetekkel kíséri kiadványát, mely közvetlen és sok helyt szellemes megjegyzéseivel a laikus számára is élvezetes olvasmányt nyújt.

Dr. Ferenczi Miklós.

Csengery Antal: Hátrahagyott iratai és feljegyzései. Bevezető tanulmánnyal ellátta br. Wlassics Gyula. Közzétette dr. Csengery Loránt (†). Jegyzetekkel s az egyes darabok elé bevezetésekkel látta el dr. Lukinich Imre. Budapest, 1928. 8-r. 578 l. Kiadja a Magyar Tört. Társulat a Magyarország Ujabbkori Történelmének Forrásai (Fontes historiae Hungaricae aevi recentioris) c. vállalatban. Egyetemi nyomda.

A Magyar Történelmi Társulatnak e nagyszabású kiadványsorozatából folyóiratunk már többet ismertetett (1926 évf. 201 és 384 l.). Azóta újabb testes kötetek jelentek meg, melyek olvasmánynak is kitűnőek, de a történet megismeréséhez rendkívül fontosak. Ide tartozik a címben jelzett kiadvány is. Csengery a forumon is mindjárt a legelső, az eseményeket irányító államférfiak mögött a közvetlen közelben állott. Bár kormányzói hatalomnak sohase volt birtokosa (ezt mindig elhárította magától), tudva volt, hogy a színpalak mögött igen fontos súlyú tevékenységet fejtett ki. Deák Ferencnek bizalmas jobbkeze, tanácsadója volt s így a kiegyezési tárgyalásokban s a rákövetkező évtized politikai életében sok dolognak a szerzője, elintézője s most, hátrahagyott irataival és levelezéseivel, megmagyarázója. A kötet mégis meglepetéssel is szolgál. Hogy oly sokszor, annyi bonyolult helyzetben a Csengery álláspontját fogadta el Deák, Andrassy, Lónyay stb., azt ebből a kiadványból vesszük részletesen tudomásul. Elég, ha erre vonatkozólag a quota-ügyre és a horvát kiegyezésre vonatkozókat olvassuk el. „Kiviszi a toll” – jellemezte Somssich Csengerynek diplomatikus eszejárását, mikor a quota ügynek egyik legkényesebb percében a bizottság Csengeryt kérte fel az osztrák bizottságnak adandó válaszirát megszerkesztésével. S csakugyan az egész bizottság az öröm megkönnyebbülésével gratulált a másnapra elkészített formulához (105–106 l). Ime egy példa a Csengery szerepének fontosságára.

A kiadvány tizennyolc cím körül csoportosítja az anyagot, kezdve az 1865-iki országgyűlés megnyitásával s a felirati bizottság tárgyalásaival s végezve a népközlői törvény történetével és Csengery 1837–70 közé eső levelezésével. A már említettekén kívül Beust és Deák személyes tárgyalása, a delegációk, az államadósság története, az állami számvéveszték szervezése, Gyucz Kálmán kilépése a balközépből, a fuzió és az összeférhetlenségi kérdés azok a nagyobb fejezetek, amelyekről Csengery naplót írt vagy jegyzeteket hagyott hátra s amelyekkel Magyarország ujabbkori története teljesebb, érdekes megvilágosítást nyer.

A kiadványt a családi ragaszkodás és kegyelet szeretetétől is áthatott jellemrajz vezeti be. Wlassics e jellemrajza szépen egészíti ki a Gyulai emlékbeszédét. Helyesen utal arra, hogy csak a zárt tanácskozó termék tudnák méltóképpen kibeszélni Csengery tevékenységét, fontos szerepét. Különösen érdekesek a Csengery hírlapírói működésére vonatkozó megállapítások. Csengery a publicisztikában új stílust teremt, vezércikkei új politikai irányt kez-

denek. Ő a politikai essay egyik megteremtője és mestere. Igaza van Wlassicsnak, hogy sokat, nagyon sokat lehet Csengerytől tanulni a mai nemzedéknek is. Rá vagyunk szorulva.

A nagyértékű és gondos kötetet éppen ezért mindenki haszonnal tanulmányozhatja és olvashatja.

Dr. 'Kristóf' György.

Dr. Iványi Béla: A tüzérség története Magyarországon kezdetétől 1711-ig. 1–12. közlemény. Hadtörténelmi Közlemények. XXVII–XXIX. évf. 1926–1928.

E három évfolyamon keresztül folytatódó, egész tekintélyes kötetet kitevő alapos tanulmány kerek és teljes képet nyújt a kérdés minden vonatkozásáról. Az itt-ott kiadott anyag alapos felhasználásán kívül egész sereg kiadatlan levéltári adat bizonyítja szerző alaposágát, mellyel tárgyat feldolgozta. Mi erdélyiek csak sajnálhatjuk, hogy Nagyszében, Brassó, Segesvár kivételével nagyon kevés adatot találunk a többi erdélyi vár tüzérségére vonatkozólag, minek kézenfekvő oka, hogy Iványinak nem igen volt alkalma az erdélyi levéltárak, első sorban az Erdélyi Múzeum levéltára tanulmányozására, bár a kiadott anyagot ezekre vonatkozólag is lelkiismeretesen felhasználja. Ez a megjegyzés természetesen mit sem von le szerző munkája értékéből, csupán mint a mi szempontunkból sajnálatos tényt említjük meg.

Dr. 'Ferenzi' Miklós.

Dr. R. Kiss István: Trónbetöltés és ducatus az Árpád-korban. I–II. közlemény. Századok, LXII. évf. 1928. 753–765., 849–868 l.

Középkori történetünk egyik sokat vitatott kérdését, az Árpád-kori trónörökösödést, igyekszik szerző ez értekezésében tisztázni, s kimutatja, hogy az ősi jogrend az ú. n. rokonságfoki örökösödés (successio gradualis) volt, vagyis a trón örököse az volt, aki a leszármazás rendjén a családalapító őshöz közelebb állott. Tehát a királyt az idősebb öccse követi a trónon, utána a fiatalabb öccs a jogosult, azután következik a legidősebb testvér fia és így tovább. Tagadja a választás létezését, cáfolja a király kijelölési jogát. Ezt az örökösödési rendet a királyok fiaik érdekében ismételtlen igyekeznek megváltoztatni, egyszer-máskor eredménnyel is, míg végre III. Bélánál a fiúörökösödési jog érvényre jut. Úgyesen csoportosított adatai és szellemes magyarázatai valószínűvé (bár nem kétségtelenné) teszik elméletét.

Dr. 'Ferenzi' Miklós.

Lukinich Imre: Teleki László életéhez. Budapesti Szemle. 211. kötet. 613. sz. 1928. december 321–348 l.

A szabadságharc utáni emigráció egyik legkimagaslóbb és legnépszerűbb politikai egyéniségének utolsó éveit tárgyalja Lukinich közleménye főként családjával folytatott levelezése alapján. Kimutatja, hogy öngyilkosságának indító okait ugyanabban kell keresnünk, mint Széchenyi Istvánnál: a felőrölt idegekben. Ehhez járult az a dilemma, hogy hazajövetele alkalmából a császárnak tett ígérete ellenére belesodródott a politikába. Ezt a dilemmát a neuraszténiás, beteg ember csak egy pisztolylövéssel vélte megoldhatónak.

Dr. 'Ferenzi' Miklós.

Miskolczy Gyula: A horvát kérdés története és irományai a rendi állam korában. I–II. kötet. Budapest. Kiadja a Magyar Történelmi Társulat. (Kir. M. Egyetemi Nyomda.) 1927–1928. 8-r. I. kötet. 2 lev., 640 l. 1. lev. II. kötet 2. lev. 576 l. (Magyarország Újabbkori Történetének Forrásai.)

A magyar történetírás a legújabb időben a magyar történelemnek egy eddig meglehetősen elhanyagolt területére, a XVIII. és XIX. század történetére, vetette magát s, egymásután jelennek meg a Magyar Történelmi Társulatnak „Magyarország Újabbkori Történetének Forrásai” című sorozatában értékes okmánytárak megfelelő összefoglaló bevezetésekkel – nyugodtan mondhatjuk – feldolgozásokkal, amelyek e kor történetének valamely részletét világítják meg. A mai embert inkább érdeklik azok a történelmi problémák, melyeknek a mával való összefüggését nyilván látja; tehát már ebből a szempontból is indokolt az újabb kor iránti előszeret, de még inkább indokoltá, sőt parancsolólag szükségszerűvé teszi az a körülmény, hogy az osztrák-magyar mo-

narchia összeomlása után hozzáférhetőkké váltak a bécsi levéltárak, melyek nélkül e kor történelmi és politikai kérdéseiről tiszta képet alkotni lehetetlen.

Miskolczy e nagy munkája a horvát kérdésre vonatkozó fontosabb irományokat hozza napvilágra 1790-től 1847-ig, első sorban a bécsi levéltárak kiadatlan és ismeretlen anyagát használva fel; testes kötetet kitevő (424 lapnyi) összefoglalásban adja a kérdés feldolgozását. A kérdést nem magyar-horvát viszonylatból fogta fel, hanem mint az osztrák-magyar monarchia problémáját. Felfogása mindenesetre indokolt, mivel a magyarság önrendelkezési joga tényleg nem volt teljes a rendi állam korában (aminthogy nem volt az még a modern államban sem), s mivel a bécsi kormányzatszervei irataiból érthetőek meg legjobban a kérdés fejleményei. E felfogás mellett érthető, bár sajnálható, hogy a magyarság állásfoglalásával nézetünk szerint igen keveset foglalkozik; pld. Wesselényi híres „Szózat”-ának, mely a magyar programot fejtette ki, alig néhány sort szentel.

Dr. Ferenczi Miklós.

Pagez János: A szabadságharc utolsó napjai Erdélyben, – feljegyzései, 1849. június 13. – augusztus 27. Közli dr. Horváth Jenő. I–II. közlemény. Hadtörténelmi Közlemények. XXIX. évf. (1928.) 349–362., 482–496. l.)

Pagez Jánosnak, ki angolból br. Wesselényi Polixénával való házassága révén magyarrá lett, két kötetes naplójából közöl magyar fordításban Horváth Jenő egy részletet, mely a főt jelzett időre vonatkozik. Pagez résztvett a szabadságharcban, az angol befolyásos körökkel való összeköttetési révén itt-ott politikai szerep is jutott neki és így hevenyészett és nem a nyilvánosság számára készült feljegyzései igen érdekesek. Különös figyelmet érdemelnek továbbá kolozsvári feljegyzései az ellenség bevonulásáról s az akkori kolozsvári viszonyokról. A román történet írója is talál benne több helyt használható adatokat.

Dr. Ferenczi Miklós.

Scheffler János: Hám János szatmári püspök és kinevezett primás emlékiratai 1848–49-ből. Székközlő értekezés a Szt. István Akadémiában. Budapest, Stephaneum kny. 1928. 93 l.

Hám János püspök munkás élete ismeretes az erdélyiek előtt. Nemrégem lezajlott emlékünnepe nemzetiességi különbség nélkül emelték ki érdemeit, Szatmár újraépítője szép címmel tisztelték meg és közös lelkesültséggel elevenítették fel egyszerű alkotásainak körülményeit.

E nagynevű püspök emlékiratait bocsátja most közre Scheffler János. Helyesebben mondva többet tesz, mivel a latin emlékiratot magyar fordításban is adja és eléje a püspök primási kinevezésének és e méltóságról való elmozdításának történetét csatolja.

Hám emlékiratának fontossága abban áll, hogy konzervatív álláspontból ítéli meg a negyvennyolcas időket. Ehhez a hanghoz nem nagyon vagyunk hozzászokva. Nehéz feladat lenne, hogy mindannyiunkat nézeteinek helyességéről meggyőzzön, ezt nem is tűzhette maga elé célul; megfigyelései inkább arra valók, hogy elhirtelenkedett s egyoldalú ítéletektől bennünket visszatartsanak.

Királypárti, illetőleg dinasztia-párti testestől-lelkestől: a reformoknak, amelyek akkor Európa-szerte lázba hozták a lelkeket, nem híve. Így kerül összeütközésbe a magyar általánosabb felfogással, majd a nehéz időkre fel nem készült egyszerűségével és tájékozatlanságával az őt eleinte felemelő bécsi párttal. Szelid lelke nem tudott megbírkózni a sok intrikával, amelyeket a háborús idők magukkal hoztak: drámai hős módjára elbukott. Csak hite nem rendült meg egy pillanatra sem, sőt a csapásokban megacélosodott. Szentül halt meg, amilyen volt egész élete.

Ez emlékiratok közelebb hoznak bennünket azok írójához, továbbá a korhoz, amelyre megpróbáltatása esett. Kétségkívül sok új nézőpontot kapunk művében. Scheffler János szép fordítása, élvezetesen megírt bevezető fejtegetése lényegesen elősegítik a hatást, amelyet Hám emlékiratai reánk tesznek.

Dr. Biró Vencel.

Joan Georgescu: *Dr. Jon Rațiu (1828–1902) 50 de ani din lup-tele naționale ale românilor ardeleni*. Sibiu. 1928. Tipografia „Foaia poporului.” 8-r. 217 l.

A magyarországi román nemzetiségi törekvések egyik apostolának állított könyvében emléket Georgescu. Rațiu egyike volt azoknak a román harcosoknak, akik fajuk jogaiért a magyar impérium alatt a leghevesebben küzdöttek. Résztvett már a 48-as forradalomban is, igazi szerepe azonban csak később, a 67 utáni időkben domborodott ki, midőn jóformán minden román mozgalom lelkes hirdetőjévé lett. Részt vett a memorandum-perben is és utána börtönbe került, hogy aztán kikerülve onnan, újult erővel folytassa harcát a magyarság ellen. Rațiu román szempontból kétségtelen értékes szolgálatokat tett nemzetének; minket csak annyiban érdekelhet, amennyiben munkásságának ismerete a nemzetiségi kérdés részleteinek újabb tisztázására vezethet. Ézt a célt szolgálja Georgescu könyve, azonban igen helytelenül az igazság rovására eltorzítja a régi Magyarország nemzetiségi politikáját. Ezért könyve sokat veszít tudományos becseből és csupán adatainak gazdagsága teszi mégis értékessé.

Dr. "Jancsó"Elemér.

Dimitrie Onciul: *Români și ungurii în trecut*. Relațiunile lor politice în desvoltarea statului român și a românii de peste munți. (Scriere postumă neterminată.) Academia Română. Memoiriile Secțiunii Istorice Seria III. Tomul IX. Mem. 3. Cultura Națională. București. 1928. 8-r. 36 l.

Onciulnak, a román Akadémia egykori elnökének, hátramaradt írását adta ki nemrégiben a Román Akadémia. Onciul tanulmánya befejezetlen volta dacára minket magyarokat közelről érdekel, mert első komoly és összefoglaló feldolgozása a magyar és román nép történetének. A két nép közti ellentét – mondja Onciul – mindkét nép legjobb szellemeit foglalkoztatta, mert a környező népek között a magyarság és a románság természeti adottságainál fogva egymásra van utalva. A tanulmány a magyarok letelepedésével kezdődik és részletesen tárgyalja a honfoglalás utáni Erdély románságának problémáit a román fejedelemségek megalapításáig. Sajnos, munkájának többi része kiadatlan, pedig amint a tartalomjegyzékből láthatjuk, e részben foglalkozik a legbelsőbban szerző azokkal a történelmi kapcsolatokkal, amik századokon át fennállottak a két nép között. A hátrahagyott munka többi részének kiadása után mondhatunk csak végleges ítéletet Onciul könyvéről.

Dr. "Jancsó"Elemér.

Melanges d'histoire Générale. Cluj. Cartea Românească, 1927. 8-r. 381 l. (A kolozsvári egyetem Egyetemes Történelmi Intézetének kiadványa. Szerk. Marinescu Constantin).

A kolozsvári román egyetem bölcsészeti karával kapcsolatban létesült Román Nyelvtudományi Múzeum (vezetője Puscariu Sextil) és Román Történelmi Intézet (vezetői Lupas János és Lepedatu Sándor) után az Egyetemes Történettudományi Intézet is abba a helyzetbe jutott a kormány támogatásával, hogy az előbbiekhöz hasonlóan testes kiadvánnyal járulhat hozzá a tudomány műveléséhez.

Az első kiadvány 15 közleménye közül a magyar tudományos világok közelebről a következők érdekelhetik: 1. P. G. Bulat: *La croisade de Nicopolis dans la littérature du temps*. Teljes szövegükben közli ez a következő költeményeket a) *Appel a la croisade* (XII. sz. francia), b) Deschamps Eustache *Exhortation a la croisade* (1395? francia), c. Ugyanattól: *Projets de croisade* (1396. francia), d) *Pour les Français morts a Nicopolis* (ugyanattól, 1396.). e) A Saint-Denisi névtelentől: *Balade faite pour ceuls de France, quant ils furent en Hongrie* (1396, francia), f) *Faisant mention de la morte de Monseigneur de Coucy* (1397). g) Rer Péter osztrák német verses krónikáját (236 sor). Ez utóbbit Liliencron gyűjteményéből (*Die hist. Volkslieder*. Leipzig 1869), az előbbieket pedig Deschamps műveinek kritikai kiadásából adja. Utal még Mezieres Fülöp költeményeire, amelyeket Jorga külön monográfiában ismertetett.

2. Panaitescu, P.: *Contributions a la Bibliographie des voyageurs occidentaux en Roumanie* címen kiegészítő adatokat nyújt Jorga *Istoria Românilor*

prin cälători c. művéhez. A felsorolt utazók: Armstrong P. B. (1833), Bugnion (1846), Elliot C. B. (1839), Fisk G. (1853), Hagemester J. (1835), Moret T. B. (1839–40), Miss Pardoe (1854), Skene J. Th. (1854), Stephens L. (1845) és Wittmass (1824). Ez utazók legtöbbje megjárta Magyarországot is.

3. Petran Coriolan: *Die Kunstdenkmäler der Siebenbürgen Rumänen*. Bevezetésében tárgyalja a magyar műtörténészek ellentétes felfogását az erdélyi bizánci stílusban épült (román) templomok műtörténeti értékére vonatkozólag (Szinte pro – Moller contra), majd rátér tárgyának kifejtésére, megállapítva, hogy a román nép műemlékei a XIX. század közepéig csaknem kivétel nélkül az egyházzal, a templommal kapcsolatosak. Részletesen foglalkozik a fatemplomokkal, az újabban épült kötemplomokkal s díszítésükkel stb. Tanulmánya, amelyet képekkel is támogat, érdekes és figyelemreméltó, noha az idevágó emlékek régiségét és műtörténeti jelentőségét a valóságnál többre becsüli.

4. Tulu N.: *Un recit français du XVI-e siècle sur les affaires de Hongrie* címen lenyomatja Malmidy Jánosnak Párisban 1565-ben megjelent s Croy Antal hercegnek ajánlott művét a Miksa és János Zsigmond között az 1564-ik évben lefolyt hadakozásról. (E művet Kont Ignác bibliográfiája ugyan említi, de nem ismerteti. Szabó-Hellebrant és Apponyi nem említi.) Tulu részletesen ismerteti mind a szerzőt, mind pedig Croy herceg érdeklődésének okát a magyar viszonyok iránt (rokonság az Árpád-házzal, politikai zavarok).

Az évkönyv utolsó közleménye ismerteti s bibliográfiával igazolja a román tudósok munkásságát az egyetemes történelem terén. Itt is Jorga áll az élen.

A. P.

4. MŰVÉSZETTÖRTÉNET.

Szabolcsi Bence: Tinódi zenéje. (Magyar Zenei Dolgozatok. Szerkeszti Kodály Zoltán. 6. szám.) Budapest, 1929. 8-r. 20 l. *Tinódi Sebestyén dallamai. Közzeteszi Szabolcsi Bence.* 8-r. 1–35 l.

A szerző, Kodály és Bartók buzgó tanítványa, a magyar zene történetének, e meglehetősen elhanyagolt és töretlen mezőnek szorgalmas és lelkes bűvára, csak nemrég mutatta be egy alapos történeti tanulmányban a XVII. század magyar főúri zenéje körül végzett bűvárlatait. Jelen tanulmányában *Tinódi* zenéjét elemzi. Az irodalomtörténet rég tisztában volt azzal, hogy Tinódi nagy hatása verseinek énekelt voltában rejlik. De a zenetörténeti kutatás alig foglalkozott Tinódival e szempontból. Szerzőnk Tinódi zenéjének tüzetes elemzése és történeti értékelése ntán rámutat Tinódinak a magyar világi és egyházi zenére gyakorolt nagy hatására. Az ő dallamai a régi magyar műzenének első jelentős képviselői. Kétségtől a magyar népzene kultúráján épültek s alapul szolgáltak a magyar zene későbbi fejlődéséhez. A füzet függelékében Tinódi 24 dallamát találjuk pontos hasonmásban a szerző átírásától és bő zenetörténeti jegyzeteitől kísérve, ölömmel üdvözöljük e tanulmányt s várjuk a szerzőnek a magyar zene történetére vonatkozó további földerítéseit.

—nt

Várdai Béla: Dürer Albert. Halálának négyszázéves fordulója alkalmából. Kiadja a Szent István Akadémia. Budapest, Stephaneum. 1928. 8-r. 24 l.

Ez a füzet a német szellemet a művészetben Goethe mellett leghatalmasabban reprezentáló magyar származású nagy művész életének, pályájának ismertetése s világhírű műveinek igen élvezetesen megírt, nagyon használható s eredeti meglátásokkal értékesített jellemzése. A tanulmány eredményeinek német nyelvű kivonata zárja be a füzetet.

.....v.